
Når velfærdsstaten skal trimmes

Hvad siger forskningen? Evidens har fået stor opmærksomhed, når der skal træffes beslutninger om fremtidens velfærd. Idehistoriker SØREN CHRISTENSEN analyserer tendensen, som han bl.a. mener, skal ses i lyset af velfærdsstatens overgang til en konkurrencestat. **Han taler om postpolitisk velfærd og advarer imod en ensretning af uddannelsesforskningen.**

Af PEDER HOLM-PEDERSEN

Midt under sidste års dramatiske lærerkonflikt udspiller der sig en bemærkelsesværdig diskussion i DR2

Deadline-studiet. Værten Martin Krasnik har besøg af lærernes formand Anders Bondo Christensen. Der bliver diskuteret forberedelsestid og kvalitet i undervisningen.

På et tidspunkt udvikler interviewet sig til en intens strid mellem de to om, hvad der rent faktisk står i bogen 'Visible Learning' af uddannelsesforskeren John Hattie, som Anders Bondo Christensen har henvist flittigt til undervejs i konflikten. For hvor langt kan han faktisk tage Hatties resultater til indtægt for sit og lærernes synspunkt i konflikten? Eller var det i virkeligheden modparten, Michael Ziegler og KL, der kunne finde støtte for deres position i Hatties bog?

Det blev de ikke helt enige om i løbet af udsendelsen.

Men hvordan kan udlægningen af en newzealandsk uddannelsesforskers komplicerede metaanalyser af den internationale uddannelsesforskning overhovedet blive et hedt omdrejningspunkt i en dansk overenskomstkonflikt?

Svaret er evidens. For det lille undseelige ord bliver i disse år ofte det store, når det kommer til at få det sidste ord i diskussionerne om, hvordan vi skal indrette os i fremtidens velfærdssamfund.

Asterisk har talt med idéhistoriker og uddannelsesforsker Søren Christensen, lektor ved Institut for Uddannelse og Pædagogik og forskningsprogramleder af Pædagogisk samtidsdiagnostik, for at høre hans analyse af den aktuelle evidensbejstring.

'Nothing works' virker

Ifølge Søren Christensen må vi forstå evidensbegrebets store udbredelse i lyset af en aktuell samfundsmæssig udvikling, der handler om velfærdsstatens bevægelse hen imod en konkurrencestat.

»I dag bliver velfærdsstatens overlevelse i den globale konkurrence bestandigt tematiseret som et spørgsmål om, at den

»Når videnskabens autoritet i dag vender tilbage i form af evidensdiskursen, er dens autoritet samtidig betinget af, at den opgiver sin autonomi.«

Idéhistoriker Søren Christensen

skal trimmes og disciplineres. Velfærdsstaten betragtes som den her vildtvoksende stat, der hele tiden breder sig udover egne grænser, hvis ikke der bliver holdt nøje øje med den.«

Velfærdsstatens overlevelse flyder så at sige sammen med dens egen bestandige selvkritik, forklarer Søren Christensen. Og det er her evidensstænkningen får sin særlige funktion.

»For evidens handler ikke kun om at finde ud af, hvad der virker. Det handler i mindst lige så høj grad om at finde ud af, hvad der ikke virker og ikke har nogen effekt for så med afsæt i den viden at kunne beskære velfærdsstaten og styre velfærdsprofessionerne, der i vidt omfang betragtes som ansvarlige for velfærdsstatens vildtvoksende tendenser.«

Søren Christensen taler i den forbindelse om *nothing works*-tesen, som betegner det forhold, at jo strengere og mere omfattende evidensundersøgelser, man laver, jo mindre effekt synes man tilsyneladende at kunne dokumentere af de undersøgte tiltag.

»Det kan jo umiddelbart virke lidt paradoksalt, at man bruger så mange midler på at lave de her store reviews og metaanalyser, når de for det meste *bonner* ud, at næsten intet virker. Men det negative udfald har en vigtig funktion i den her sammenhæng, for så er der jo skabt legitimitet om de oprydninger, der foretages i velfærdsstaten,« siger Søren Christensen.

Videnskabelig autoritet på nye betingelser

Med evidensbegrebets særlige funktion i de aktuelle velfærdsdiskussioner får videnskaben og forskningen også en central funktion. Er der tale om en genetablering af videnskabens samfundsmæssige autoritet som en sandhedsinstans, der fortæller os, hvordan vi skal indrette os?

»I en vis forstand,« siger Søren Christensen. »Men videnskaben vinder sin autoritet på andre betingelser i dag. Og det har sin pris.«

Tidligere bundede videnskabens autoritet i dens autonomi. Det var netop, fordi videnskaben var uafhængig og fulgte egne regler og metoder i jagten på sandheden, at dens ord havde vægt.

»Men når videnskabens autoritet i dag vender tilbage i form af evidensdiskursen, er dens autoritet samtidig betinget af, at den opgiver sin autonomi,« forklarer Søren Christensen.

»Med det mener jeg, at videnskabens genstand og metoder til dels bestemmes udefra i evidensdiskursen, hvor opdraget lyder, at forskningen skal anvisе løsninger på praktiske problemer og finde ud af, hvad der virker bedst. Og det er sådan set kun i det omfang, videnskaben spiller med på den bane og kan levere varen, at den genvinder sin autoritet.«

Et videnshierarki

Skal uddannelsesforskningen spille med på den bane og følge evidensparadigmet, betyder det ifølge Søren Christensen, at bestemte vidensidealer og videnskabelige metoder bliver favoriseret.

Det samlede billede af de vidensidealer og metoder, som evidensparadigmet rummer, kommer til udtryk i den såkaldte evidensstige, som ofte benyttes, når der laves kortlægninger af, hvad forskningen siger i forhold til et givent spørgsmål. Evidensstigen angiver hvilke typer af forskning, og ikke mindst med hvilken vægt, de indgår i disse reviews.

»Evidensstigen markerer et videnshierarki. Jo højere oppe på stigen, jo højere grad af evidens og værdi tilskrives en bestemt type forskning. Og allerøverst finder vi så at sige evidensdiskursen selv i form af disse store metaanalyser og reviews, som kommer til at figurere som den sikreste og mest evidente

form for viden. Omvendt vil for eksempel kvalitative studier blive kategoriseret nederst som casestudier med den mindste værdi.«

I princippet er der ikke noget i vejen med, at man inden for evidensdiskursen udvælger bestemte undersøgelser som særligt værdifulde for forståelsen af bestemte typer af sammenhænge, forklarer Søren Christensen.

»Det problematiske opstår, når evidensdiskursen bliver en diskurs over videnskabelig kvalitet som sådan. Vi har gennem de sidste par årtier set mange eksempler på, at forskning, der baserer sig på andre epistemologiske og metodologiske præmisser end evidensparadigmet, giver anledning til anklager om dårlig forskningskvalitet og afvises som tids- og ressourcspild.«

Som eksempel nævner Søren Christensen Chris Woodhead, lederen af det britiske 'Office for Standards in Education', der i slutningen af 1990'erne karakteriserede offentlig støtte til britisk uddannelsesforskning som spild af skatte kroner på forskning, der for en stor dels vedkommende var 'andenrangs' og 'af tvivlsom kvalitet og værdi.'

Med hvilken ret?

I kraft af de særlige kriterier, der gøres gældende i evidensorienterede forskningsoversigter, tilsidesættes derfor store mæng-

»Det er for mig at se totalt uklart, med hvilken erkendelsesmæssig ret reviewet installerer sig selv som dommer over forskningens kvalitet.«

Idéhistoriker **Søren Christensen**

der forskning, som efter videnskabens egne standarder er af høj kvalitet – dvs. forskning, som er valideret af videnskabens egne kvalitetsprocedurer og publiceret i anerkendte tidsskrifter.

»I virkeligheden er det jo et meget lille udsnit af forskningen, der kommer med og dermed indgår i skabelsen af evidens.«

Derfor mener Søren Christensen også, at der i langt højere grad, end det er tilfældet, burde være en diskussion af evidensdiskursens eget videnskabsteoretiske grundlag.

»Det er for mig at se totalt uklart, med hvilken erkendelsesmæssig ret reviewet installerer sig selv som dommer over forskningens kvalitet. Og det har jo store konsekvenser, for det dikterer i stort omfang den forskning, der bliver synlig, og som politikere ser og forholder sig til.«

Søren Christensen forklarer, at disse problemer måske er særligt tydelige i uddannelsesforskningen, fordi der her – langt mere end fx i medicinen – er et stort gab mellem primærforskningen selv og så de kriterier, som evidensstigen bedømmer forskningen ud fra.

»Det er i stort omfang helt andre typer af metoder, problemstillinger og vidensidealer, man pejler efter i primærforskningen. Hele det ideal om objektiv, transparent og kumulativ viden, der ligger til grund for evidensparadigmet, er store dele af uddannelsesforskningen fremmed. Derfor får man nogle grundlæggende opgør omkring vidensidealer.«

Det spøger

Søren Christensen ser en potentiel fare i evidensparadigmet for en ensretning af uddannelsesforskningen.

Men indtil videre spøger den kun, forklarer han.

»Det er jo ikke sådan, at evidensforskningen er kommet buldrende og fuldstændig har overtaget uddannelsesforskningen. Her på instituttet foregår der jo stadig en masse forskellig forskning, ligesom Clearinghouse for Dansk Uddannelsesforskning også i et vist omfang forsøger at tilpasse evidenstankegangen til den forskning, der rent faktisk bliver lavet rundt omkring. Så det er ikke så entydigt,« siger Søren Christensen.

Der er snarere tale om en fare for overopfyldelse, forklarer Søren Christensen.

»Altså at uddannelsesforskningen kommer til at ensrette sig selv ved at lade sig styre af en forestilling om, at det, der forventes af os, er evidens, og vi derfor lægger vores forskning an, så den har maksimal chance for at blive suget op, når den store 'review-støvsuger' kommer.«

Omvendt er uddannelsesforskningens rolle selvfølgelig heller ikke at være blankt afvisende, understreger Søren Christensen.

»Vi skal blandt andet bidrage til at kvalificere spørgsmålet om, hvad det vil sige, at noget 'virker', og hvad det er for en slags forskning, der kan fortælle os noget om det.«

Postpolitisk velfærd

Ligesom forskningen ikke må blive til ren evidensforskning, må diskussionerne om fremtidens velfærd heller ikke kun handle om, hvad der er evidens for. Søren Christensen advarer om, at det vil indsnævre de politiske diskussioner. Han taler om en postpolitisk velfærd.

»Hvis evidens bliver det afgørende i diskussionerne, så kommer det grundlæggende politiske spørgsmål om, hvordan vi indretter os i samfundet, til at fremstå som et teknisk anliggende, hvor det bare handler om at finde de rigtige midler. Som om vi på forhånd og helt uproblematisk var enige om, hvad det er for et samfund og en velfærd, vi vil have,« siger Søren Christensen

Han peger til eksempel på social ulighed. Hvis det kun bliver til et spørgsmål om, hvordan vi bedst minimerer effekterne af social ulighed i for eksempel børnehaven og i skolen, så risikerer man ifølge Søren Christensen at gøre den samfundsmæssige ulighed til en præmis i diskussionen.

»Social ulighed bliver på den måde til et apolitisk fænomen, og man lukker ned for den store, brede politiske diskussion om, hvorvidt vi vil et samfund med social ulighed eller ej, og hvordan vi i så fald må indrette os.«

Det er ikke, fordi Søren Christensen ikke mener, det kan give god mening at under-

GRADEN AF EVIDENS

GRADER AF EVIDENS	ANALYSEMETODE	EKSEMPLER
MEGET HØJ	1 Systematiske oversigter (meta-studier, systematic reviews)	Sammenfatter resultaterne af flere studier udvalgt og vurderet efter systematiske kriterier. Ofte vælges kun lodtræknings- og kohortestudier.
	2 Lodtrækningsforsøg	Deltagerne deles i to (eller flere) grupper via lodtrækning. Testes før og efter indsats. Grupperne sammenlignes.
	3 Kohorte- eller panelstudier (se note 1)	Sammenligner forløb for ledige, der er blevet aktiveret med indsats X, med ledige, der f.eks. stadig venter på aktivering. Sammenligner hyppighed af lungekræft med omfang af rygning i årtierne forud.
	4 Matchet kontrolgruppe/ systematisk benchmarking	Benchmarking med sammenlignelig gruppe (skole A sammenlignes med lignende skole B) Kontrol for f.eks. social baggrund, karakterniveau osv.
	5 Sammenligningsstudier/ almindelig benchmarking	Sammenligninger (eller benchmarking) af resultater fra to eller flere forskellige enheder, der benytter forskellige metoder.
	6 Ekspertholdninger	Udtalelser, interviews, usystematiske konsensusudtalelser mv. Sammenligninger af effekt før og efter indsats.
	MEGET LAV	7 Casestudier

Figur 1: Analyse og evalueringemetoder kan ordnes i et hierarki efter hvor pålidelige de er. Det er kernen i evidenstankegangen.

Note 1: På visse områder, f.eks. arbejdsmarkedspolitikken, findes der enestående gode og meget store registre. Det er ofte muligt i disse registre, f.eks. i forbindelse med lovændringer eller andre skift, at måle effekten af dette skift. Sådanne 'fald-skala'-forsøg kan give rigtig megen solid viden. Også såkaldte tidsserieanalyser giver mulighed for at eliminere mange fejlkilder. Under visse omstændigheder kan sådanne undersøgelser opnå samme evidensgrad som selv store lodtrækningsforsøg.

Kilde: rapporten 'Virker Velfærd?', Mandag Morgen 2005

søge, hvilke tiltag der virker og ikke virker. Vi skal bare huske, at det også handler om, hvad det er for et samfund, vi gerne vil have. Og ikke kun om hvad der virker og ikke virker.

»Ellers bliver den politiske diskussion netop reduceret til en kamp om, hvem der har evidensen på sin side.«

Og hvad der i virkeligheden står i John Hatties bog. ■

SØREN CHRISTENSEN

Søren Christensen er idéhistoriker og lektor ved Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet. Han er leder af forskningsprogrammet Pædagogisk samtidsdiagnostik.